

УДК 343.131+340.11

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.88>

БАЛАНС ЗМІСТУ ТА ФОРМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дуфенюк О.М.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1**Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ**ORCID ID: 0000-0001-6529-4036*

Дуфенюк О.М. Баланс змісту та форми у кримінальному провадженні.

У дослідженні увага авторки прикута до проблематики змісту і форми як важливих компонентів збалансованої моделі кримінального провадження. Баланс змісту й форми забезпечує виконання процесуальних функцій, реалізацію прав та повноважень, відстоювання правових позицій та застосування норм на засадах верховенства права. Визначено, що зміст кримінального провадження у широкому значенні віддзеркалює його внутрішню якість, визначає сенс існування, телеологічну та аксіологічну складову, а форма презентує зовнішню якість, є своєрідною документально-процедурною «оболонкою». Форма кримінального провадження об'єктивує, конкретизує і транслює абстрактний зміст в правозастосовній діяльності шляхом впровадження правил, процедур, вимог, порядків, стандартів тощо. У статті розглянуто множинність сенсів змісту і форми, які співіснують у законодавстві та обговорюються в науковій доктрині. Окрема увага приділена питанню уніфікації та диференціації форми кримінального провадження. Додатково у дослідженні презентовано міркування авторки щодо концепту процесуального «формалізму». Запропоновано у трактуванні процесуального формалізму розрізняти стандартний формалізм як невід'ємний атрибут кримінального провадження в демократичній, правовій державі, абераційний формалізм (від лат. *aberratio* – відхилення, спотворення) як шкідливе явище та гібридний формалізм (від лат. *hybrida* – перемішування) як об'єктивно існуюче явище у правозастосовній практиці. Констатовано, що ключова відмінність абераційного формалізму та порушень процесуальної форми полягає у тому, що такий формалізм не виходить за межі правового поля, тоді як порушення (істотне чи неістотне, очевидне чи неочевидне) завжди є поза межею закону. У висновках підкреслено, що зміст кримінального провадження має узгоджуватися з формою, форма транслювати зміст. Разом вони формують цілісну систему, яка трансформує засади кримінального провадження зі стану абстрактних конструкцій до реального результату у

правозастосовній площині. Ризики дисбалансу в дихотомії «зміст – форма» у кримінальному провадженні виникають через неузгодженість. Ця неузгодженість може бути детермінована недоліками стандартного формалізму, існуванням абераційного формалізму та потенційно посилюється при формалізмі гібридному.

Ключові слова: кримінальне провадження, зміст і форма в праві, процесуальна форма, порушення процесуальної форми, процесуальний формалізм, верховенство права.

Dufeniuk O.M. Balance of content and form in criminal proceedings.

In the study, the author's attention is focused on the issues of content and form as important components of a balanced model of criminal proceedings. The balance of content and form ensures the performance of procedural functions, the use of rights and powers, the defense of legal positions and the application of norms based on the rule of law. It was determined that the content of criminal proceedings in a broad sense reflects its internal quality, determines the meaning of existence, teleological and axiological components. The form presents the external quality, is a kind of documentary-procedural "shell". The form of criminal proceedings objectifies, concretizes and broadcasts abstract content in law enforcement activities by implementing rules, procedures, requirements, orders, standards, etc. The article examines the multiplicity of approaches to determining content and form, which are used in legislation and discussed in scientific doctrine. Special attention is paid to the issue of unification and differentiation of the form of criminal proceedings. In addition, the author's thoughts on the concept of procedural "formalism" are presented in the study. It is proposed to distinguish standard formalism as an integral attribute of criminal proceedings in a democratic, legal state, aberrational formalism (from Latin *aberratio* – deviation, distortion) as a harmful phenomenon, and hybrid formalism (from Latin *hybrida* – mixing) as an objectively existing phenomenon in law enforcement practice. It was established that the

key difference between aberrational formalism and violations of the procedural form is that such formalism does not go beyond the legal field, then the violation (substantial or insignificant, obvious or not obvious) is always outside the law. The conclusions emphasize that the content of criminal proceedings should correspond to the form, and the form should convey the content. Together, they build a complete system that transforms the principles of criminal proceedings from the state of abstract constructions to a real result in practice. Risks of imbalance in the dichotomy "content - form" in criminal proceedings arise due to inconsistency. This inconsistency can be determined by the shortcomings of the standard formalism, the existence of an aberrational formalism, and potentially increases with the hybrid formalism.

Key words: criminal proceedings, content and form in law, violation of procedural form, procedural formalism, rule of law.

Постановка проблеми. Баланс у дихотомії «зміст – форма» є ще одним важливим «гвинтом» системи кримінального провадження. Вирішення конфлікту, що став юридичним фактом, з яким пов'язане виникнення кримінально-процесуальних суспільних відносин, перебуває у тісному корелятивному зв'язку як зі змістовним наповненням кримінального провадження, так і з його формою. Цей зв'язок стисло ілюструє римський постулат «*forma dat esse rei*», що означає «форма надає речі буття», тобто між формою і змістом існує така діалектична взаємна залежність, при якій вони як парні філософські категорії служать для характеристики «відносин між способом організації речі і власне матеріалом, з якого ця річ складається» [1, с. 4]. Іншими словами, розгорнути панораму змісту можна тільки через певну форму.

Стан дослідження. Потрібно віддати належне вченим і практикам, які доклали значні зусилля для концептуалізації форми кримінального провадження. Проведене узагальнення наукових публікацій засвідчило тяжіння до розробки питань: *загальних положень процесуальної форми* (В. Бондар, С. Мельник, С. Слінько, В. Тертишник, В. Трофименко, А. Яковинець та ін.); *диференціації процесуальної форми* (В. Дрозд, І. Сливич, Г. Тетерятник, В. Трофименко, В. Хомінець, О. Шило та ін.); *порушення процесуальної форми і пов'язаної з цим проблематики недопустимості доказів* (Н. Басай, В. Вапнярчук, М. Гриценко, В. Луцик, А. Лучко, В. Мармаш, О. Осетрова, А. Панова, Н. Рогатинська, В. Рожнова, В. Тютюнник, М. Шевчук та ін.); *зв'язку процесуальної форми та належної правової процедури* (В. Городовенко, В. Михайленко та ін.). Поодинокими є публікації, в яких розглядається синергія змісту і форми кримінального провадження на загально-теоретичному рівні. Прикладом може слугувати

праця М. Погорецького «Зміст та форма кримінально-процесуальних відносин» (1999) [2], дисертація Н. Щегель «Кримінальне переслідування: зміст і форма» (2007) [3]. З плином часу ці напрацювання академічної спільноти потребують актуалізації.

Метою статті є виклад міркувань авторки щодо кореляції змісту та форми як важливих компонентів збалансованої, ефективної моделі кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Сутність змісту і форми у кримінальному провадженні.

Зміст кримінального провадження у широкому значенні віддзеркалює його внутрішню якість, визначає сенс існування, телеологічну та аксіологічну складову, а форма презентує зовнішню якість, є своєрідною документально-процедурною «оболонкою», об'єктивацією, конкретизацією і трансляцією абстрактного змісту. У сучасній правозастосовній практиці загальний зміст конструюється з численних складових (завдання, засади, норми, стандарти, процедури та інститути), їх окремих змістовних значень, як у фізичному світі молекулу формують окремі атоми, а парадигма верховенства права є своєрідною зв'язуючою конструкцією, силою, яка з усіх цих компонентів творить міцну цілісність і водночас визначає якість системи.

Ілюзію існування ідилії постійного балансу змісту і форми розбиває У. Хамар, нагадуючи, що у філософському вимірі ці дві категорії співіснують на основі закону єдності та боротьби протилежностей. Під час розвитку активним, початково змінюваним чинником є зміст, а форма гальмує зміни змісту. Коли зміна змісту стане істотною, вона призведе до значного загострення між новим змістом і старою формою. Як наслідок, виникає нова форма, яка відповідає новому змісту. Таким чином, суперечність між формою і змістом долається «увідповідненням» форми до змісту [4, с. 171]. А далі новий виток еволюції і нова точка біфуркації, що в сфері кримінального провадження означає імплементацію нових норм в «тіло» нормативної матерії, що має наслідком зміну, доповнення, диференціацію процесуальної форми.

У науці мовиться також про те, що кримінальна процесуальна форма еволюціонує під впливом історичного генезису, що передбачає трансформацію та перехід від однієї процесуальної форми до іншої [5, с. 181]; реалізації кримінальної процесуальної політики держави [6, с. 131-138]; обраної моделі кримінального процесу [7, с. 16]; євроінтеграційних ініціатив, які вимагають гармонізації законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність [8; 9]; розвитку цифрових технологій та впровадження на цій основі електронної процесуальної форми [10, с. 7-10] і т.д. Справедливо стверджувати, що під впливом

цих та багатьох інших, не визначених тут, чинників періодично трансформується й зміст.

Аналіз законодавства дає підстави для наступних вихідних тез, які стосуються нормативного визначення змісту і форми в рамках кримінального провадження:

по-перше, законодавець констатує, що зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження (ч. 1 ст. 7 КПК), що підтверджує логічність судження А. Полянського, який називає зміст і форму «дзеркалом засад кримінального провадження», а тому для глибшого пізнання «істини розуміння змісту і форми кримінального провадження» вчений радить досліджувати саме загальні засади [11, с. 112];

по-друге, законодавець несистемно вживає термінологію, оскільки в одних випадках апелює до поняття «зміст», встановлюючи в такий спосіб вимоги до конкретних процесуальних документів (зміст протоколу (ч. 3 ст. 104 КПК), висновку експерта (ст. 102 КПК), повідомлення (ст. 112, ст. 277 КПК), присяги (ч. 2 ст. 352, ч. 1 ст. 356, ч. 2 ст. 388 КПК), ухвали (ст. 372, ст. 419 КПК), вироку (ст. 374 КПК), угоди (ст. 471, ст. 472 КПК), заяви (ч. 5 ст. 128, ст. 527 КПК), повістки про виклик (ст. 137 КПК)), а в інших випадках просто перераховує такі вимоги (наприклад, ст. 145, ч. 2 ст. 150, ст. 475 КПК і т.д.), хоча зрозуміло стаття розкриває зміст процесуального документу, як зрештою багато інших статей пояснюють зміст дій, стандартів, інститутів. Ще складніша практика спостерігається з вживанням поняття «форма», оскільки йдеться про абсолютно різні контексти:

– *позначення цілого кластеру процесуальних інструментів* (форма досудового розслідування (п. 4 ч. 1 ст. 3, п. 6 ч. 1 ст. 3, ст. 215 КПК); форма приватного обвинувачення (ч. 4 ст. 26, глава 36 КПК), форма процесуального керівництва досудовим розслідування (ч. 2 ст. 36 КПК));

– *позначення форми окремих процесуальних рішень* (ст. 110, ч. 2 ст. 140, ч. 5 ст. 295, ст. 369, ст. 418, ст. 441, п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК);

– *позначення імперативу письмової форми окремих процесуальних документів* (письмова форма доручення (ч. 3 ст. 39, ч. 4 ст. 40, ч. 3 ст. 40-1, ч. 2 ст. 538 КПК), звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості (ч. 3 ст. 65 КПК), висновку експерта (ч. 7 ст. 101 КПК), повідомлення про початок досудового розслідування (ч. 6, ч. 9 ст. 214 КПК), скарги (ч. 1 ст. 312, ст. 396, ст. 427 КПК), заперечення (ч. 1 ст. 402, ч. 1 ст. 431 КПК), присяги німого свідка (ч. 2 ст. 352 КПК), наказу або письмового розпорядження (ч. 4 ст. 517 КПК), запиту (ч. 1, ч. 6 ст. 552, ч. 2 ст. 626 КПК), клопотання (ст. 575 КПК), згоди (ч. 3 ст. 606 КПК));

– *позначення допустимості та/або імперативу електронної форми окремих процесуаль-*

них документів (матеріали досудового розслідування (ч. 3 ст. 106-1, ч. 14 ст. 615 КПК), постанова з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи (ч. 6 ст. 110 КПК), судові рішення (ч. 6 ст. 371, ч. 2 ст. 535 КПК));

– *позначення варіативності у виборі форми* (форма, придатна для прийняття змісту (ч. 2 ст. 237 КПК));

– *позначення форми через відсилання до іншого нормативно-правового джерела* (форма досудової доповіді (ч. 3 ст. 314-1 КПК), запиту про міжнародну правову допомогу (ч. 1 ст. 552 КПК), клопотання про передання кримінального провадження іншій державі (ч. 1 ст. 600 КПК)).

Очевидно, що доктринальне розуміння змісту і форми має значно ширший діапазон інтерпретацій, ніж нормативно-правове. Обидва концепти можна розглядати у широкому (загально-соціальному) і вузькому (конкретному, прагматичному) значенні. Крім того в умовах множинності сенсів важливою є «контекстуальна оптика», крізь яку ми вивчаємо предмет дослідження. Так, зміст конкретного процесуального інституту, дії (наприклад, привід (ч. 1 ст. 140 КПК)), джерела доказу (наприклад, висновку експерта (ч. 1 ст. 101 КПК)) або стандарту (наприклад, оцінки доказів (ч. 1 ст. 91 КПК)) розкриває значущі ознаки, використання яких має потенційну цінність для виконання завдань кримінально-процесуальних функцій обвинувачення, захисту і правосуддя.

Зміст кримінального провадження як специфічної сфери суспільних відносин становлять права, повноваження, обов'язки, інтереси учасників публічно-змагального процесу. Як зазначає О. Перунова, зміст це «життя» матеріального закону, тобто його реалізація, здійснена у поведінці учасників правових відносин [12, с. 24]. Зміст кримінального провадження як соціальної цінності полягає в реалізації завдань, визначених ст. 2 КПК, притягненні до кримінальної відповідальності осіб на засадах верховенства права з дотримання належної правової процедури з метою забезпечення матеріальної та процесуальної справедливості.

Форма і формалізм кримінального провадження. Тема загальної форми кримінального провадження в академічних дебатах у порівнянні з темою змісту артикулюється частіше. Не маючи наміру описати всі доктринальні підходи до визначення кримінальної процесуальної форми, розглянемо деякі з них, щоби сформулювати уявлення про її значущість для балансу в кримінальному провадженні.

Так, В. Бондар визначає кримінально-процесуальну форму як передбачену та визначену кримінально-процесуальним законом процедуру провадження у справі в цілому та здійснення учасниками процесу окремих процесуальних дій, спрямовану на розв'язання завдань кримінального судочинства. Значення процесуальної форми по-

лягає в тому, що «вона створює стабільний, стійкий, юридично визначений режим провадження у справі, містить гарантії прав і законних інтересів громадян, створює умови, що забезпечують повноту, всебічність і об'єктивність дослідження обставин справи, має важливе значення для здійснення виховного та загально запобіжного впливу кримінального судочинства» [13, с. 60-61].

М. Скригонюк говорить про кримінальну процесуальну форму як про «встановлений законодавцем порядок діяльності компетентних суб'єктів сфери кримінального провадження, що регламентований нормами КПК України і є умовою реалізації кримінального як особливого виду матеріального права і не тільки, та спрямований на виконання відповідних завдань» [14, с. 316].

Про прямий зв'язок процесуальної форми із гарантіями реалізації завдань кримінального провадження, забезпечення неухильного дотримання прав, свобод та законних інтересів, а також притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до відповідальності, відповідно до її вини, говорять В. Дрозд та С. Абламський [15, с. 162]. Вчені пропонують трактувати процесуальну форму кримінального провадження у двох аспектах: у широкому розумінні – як установлені кримінальним процесуальним законодавством порядок і умови здійснення досудового розслідування та судового розгляду взагалі; у вузькому розумінні – як порядок проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також ухвалення процесуальних рішень [15, с. 153].

В. Трофименко описує кримінальну процесуальну форму як «сукупність закріплених законом юридичних процедур, умов і гарантій, що забезпечують вирішення завдань кримінального судочинства». При цьому вчений справедливо зауважує потребу виділення не тільки правової цінності (визначення найбільш доцільних умов і порядку провадження, визначення правового режиму), але й соціальної цінності процесуальної форми (визначення спрямованості кримінальної процесуальної форми на вирішення завдань кримінального судочинства, впровадження гарантій від незаконного втручання, фізичного чи іншого тиску, приниження честі та гідності, забезпечення рівності всіх перед законом і судом через єдність правозастосовної практики) [16, с. 205-206].

Цей підхід перекликається з раніше висловленою позицією В. Тертишника, який вважає процесуальну форму, передусім, засобом унеможливлення чи мінімізації судових помилок, засобом обмеження свавілля і непорядності чиновників, засобом протидії фальсифікаціям, гарантією істини та справедливості правосуддя. Якщо таких процедурних вимог замало,

підкреслює вчений, виникає небезпека поверхового розгляду справи, недобросовісного користування «вільностями» і, як наслідок, виникають судові помилки та зловживання. Натомість якщо їх забагато, то виникає небезпеки формалізму, судової тяганини, плутанини, «крючкотворств і махінацій» [17, с. 306]. Схожу позицію презентує Д. Пеший, трактуючи процесуальну форму крізь призму законності та вказуючи, що її дотримання створює максимальні гарантії прав особи у кримінальному провадженні, є необхідною умовою законності та обґрунтованості усіх процесуальних дій та рішень [18, с. 169]. У цих визначеннях привертає увагу відсутність переліку конкретних компонентів, які утворюють процесуальну форму, натомість зроблено акцент на її загальносоціальної цінності.

Також у науці стверджується, що кримінально-процесуальна форма охоплює «весь кримінальний процес у єдності змісту (кримінально-процесуальної діяльності) і форми» [19, с. 348]; забезпечує збирання, перевірку та оцінку доказів, застосування заходів процесуального примусу, вчинення інших процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень можна було оцінити з позиції справедливості [20, с. 129]; детально регламентує порядок здійснення дій особами, які беруть участь у провадженні, і покликана створити найкращі умови для досягнення істини у справі та гарантування захисту від можливих помилок [21] і т.д. Про важливість кримінального процесуального документа як атрибута процесуальної форми писали В. Тертишник [17, с. 52], І. Басиста [22, с. 383] та ін.

Безперечно, кримінальна процесуальна форма як елемент правового порядку має бути єдиною, уніфікованою, але це не виключає існування диференційованих форм, які з'являються під впливом прагматичних, утилітарних потреб забезпечити оптимальну реалізацію завдань кримінального провадження за наявності специфічних умов. Як зазначає Г. Тетерятник, уніфікація процесуальної форми забезпечує її стабільність та єдині засади у провадженнях на основі синергетичної єдинопорядковості дій усіх елементів системи. Натомість диференціацію процесуальної форми слід розглядати як властивість цієї системи, що забезпечує стабільність кримінального процесу шляхом впровадження спеціальних норм та процедур у кримінальних процесуальних правовідносинах, що об'єктивно внаслідок своєї специфіки потребують відходу від уніфікованої процесуальної форми та створення інших процесуальних гарантій, процедур, з метою вирішення завдань кримінального провадження [23, с. 137, 140]. Схоже трактування формулює В. Дрозд [24, с. 75-76].

У межах певного кластеру суспільних відносин диференційовані форми також уніфікують

практику вирішення однотипних питань процесуального характеру і в такий спосіб забезпечують принцип правової визначеності, стабільність, ефективність та оптимальне використання ресурсів системи кримінального правосуддя. Соціальна цінність, диференціації кримінально-процесуальної форми неодноразово підкреслювалася в науці (В. Хомінець [25, с. 47]; В. Трофименко [26, с. 141]; І. Сливич [27, с. 100]; В. Дрозд [24, с. 77; 28, с. 240] та ін.). Свого часу О. Шило слушно прогнозувала тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства України не в бік уніфікації, а навпаки, диференціації кримінальної процесуальної форми [29, с. 181].

Досліджуючи кримінально-процесуальну форму, не можна оминати увагою концепт «формалізму», який також обговорюється академічних колах. Фахівці говорять як про позитивну, так і про негативну конотацію його вживання. У зв'язку з обмеженим обсягом цієї статті, докладне висвітлення цього питання об'єктивно неможливе. Стисло зауважимо, що проведене дослідження дозволяє говорити про доцільність розмежування стандартного, абераційного та гібридного формалізму в кримінальному провадженні.

Стандартний формалізм є об'єктивно необхідним компонентом системи кримінального провадження. Він встановлює правила, стандарти, процедури, підстави, порядок проведення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень, реалізації процесуальних прав та повноважень. *Абераційний формалізм* (від лат. *aberratio* – відхилення, спотворення) є патологічним, шкідливим феноменом, який полягає або в надмірному ускладненні, зайвому нагромадженні формальних вимог (*гіперформалізм*) або в надмірному спрощенні процедур, вияві байдужості до обставин конкретної справи (*гіпоформалізм*). *Гібридний формалізм* (від лат. *hybrida* – перемішування) є об'єктивно існуючим атрибутом кримінального провадження, оскільки в його межах змішуються і елементи стандартного формалізму, коли закон чітко визначає процедуру, і неформальні практики, коли закон «мовчить». Гібридний формалізм не має наперед визначеного позитивного чи негативного впливу. Про його шкідливість або, навпаки, корисність, раціональність можна говорити тільки в контексті конкретної ситуації правозастосування.

Додаткового пояснення потребує ключова відмінність абераційного формалізму та порушень процесуальної форми. Перше не виходить за межі правового поля, тоді як друге є завжди недотриманням (істотним чи неістотним, очевидними чи неочевидним) засади законності.

Отже, ризики дисбалансу в дихотомії «зміст – форма» у кримінальному провадженні виникають через невідповідність, неузгодженість змісту та форми. Ця неузгодженість може мати прояви

у недоліках стандартного формалізму, поширенні абераційний формалізму або посиленні таких ризиків при формалізмі гібридного.

Висновки. Узагальнюючи сказане, можна сформулювати наступні висновки щодо балансу змісту і форми у кримінальному провадженні.

1. Зміст кримінального провадження має узгоджуватися з формою, форма транслювати зміст, а разом вони формують цілісну систему, яка трансформує засади кримінального провадження зі стану абстрактних конструкцій до реального результату у правозастосовній площині.

2. Уніфікація процедури притягнення до кримінальної відповідальності, заснованої на гуманістичних засадах з урахуванням існування загальних та особливих порядків, типових та виняткових ситуацій, імперативних та диспозитивних норм дозволяє певною мірою мінімізувати упередженість, дискримінаційний чи інший суб'єктивний вплив на хід кримінального провадження. Говоримо про «певну міру», бо повністю нівелювати суб'єктивний чинник у міжособистісних відносинах, в тому числі правових, неможливо як, зрештою, не існує можливості регламентувати весь континуум правової реальності [30, с. 232].

3. Зміст і форма реалізують своє соціальне призначення у демократичній правовій державі через формальні вимоги, дозволи, правила. У трактуванні процесуального формалізму доцільно розрізняти *стандартний формалізм* як невід'ємний атрибут кримінального провадження, *абераційний формалізм* як шкідливе явище та *гібридний формалізм* як об'єктивно існуюче явище у правозастосовній практиці.

Для балансу змісту і форми кримінального провадження потенційно загрозливим є другий і третій типи формалізму, за умови, що стандартний формалізм відповідає засадам верховенства права та спрямований на забезпечення справедливого правосуддя. Адже правильне з точки зору закону не завжди означає справедливе з точки зору права, але це вже тема для окремого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Процюк І. В. Форма державного правління: до питання про співвідношення форми і змісту. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 25. С. 3–16.
2. Погорецький М. А. Зміст та форма кримінально-процесуальних відносин. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 9. С. 170–175.
3. Щегель Н. І. Кримінальне переслідування: зміст та форма: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09; *Київський національний університет внутрішніх справ*. Київ, 2007. 18 с.

4. Хамар У. Аналіз відношення між категоріями зміст і форма. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2017. Вип. 1. С. 170–176.
5. Сливич І. І. Заочне і спрощене провадження в кримінальному судочинстві та проблеми еволюції процесуальної форми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 41 (2). С. 180–184.
6. Трофименко В. Кримінальна процесуальна форма в контексті сучасної кримінальної процесуальної політики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1. С. 130–140.
7. Городовенко В. В. Належна правова процедура як загальноновизнаний стандарт функціонування судової влади. *Адвокат*. 2012. № 5. С. 12–17.
8. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2005. 35 с.
9. Літкевич Д. О. Право Європейського Союзу як детермінанта, що впливає на правову модель кримінальної процесуальної форми. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 174–180.
10. Ангеленюк А.-М.Ю. Електронний документообіг як напрямок вдосконалення кримінально-процесуальної форми під час досудового розслідування в Україні. *Форум права*. 2020. № 4. С. 6–14.
11. Полянський А.О. Верховенство права як окремий елемент системи загальних засад кримінального провадження в Україні. *Збірник наукових праць ХНПУ імені ГС Сковороди*. 2019. №. 29. С. 110–116. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2640317>.
12. Перунова О.М. Вимоги щодо форми і змісту процесуальних актів-документів цивільного судочинства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 13 (2). С. 22–24.
13. Боднар В. Загальнотеоретичні аспекти кримінально-процесуальної форми як засобу розв'язання завдань кримінального судочинства. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2012. Вип. 94. С. 59–62.
14. Скригонюк М.І. Нова кримінальна процесуальна форма і перспективи розвитку криміналістики в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2012. Вип. 2. С. 315–324.
15. Дрозд В.Г., Абламський С.Є. Дотримання процесуальної форми як критерій допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law: Collective monograph. Cuiavian University in Wloclawek, Zaporizhzhia National University. Wloclawek – Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. Part 1. P. 150–165. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-63-1.09>.*
16. Трофименко В.М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 120. С. 202–209.
17. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України. монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2009. 404 с.
18. Пеший Д. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. 210 с.
19. Матвієвська Г.В. Заочне провадження як форма кримінального судочинства. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 347–355.
20. Бобечко Н. Мета кримінального провадження. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 126–135.
21. Бардаш А. До питання щодо диференціації процесуальної форми. *Юридичний вісник*. 2012. № 3. С. 131–136.
22. Басиста І.В. Кримінальний процесуальний документ як обов'язковий атрибут процесуальної форми: генеза та сутнісні ознаки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 379–384.
23. Тетерятник Г.К. Уніфікація та диференціація процесуальної форми: синергетичний підхід. *Revista Științifică Internațională «Supremația Dreptului»*. 2017. № 1. С. 136–142.
24. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.
25. Хомінець В.В. Сутність диференціації кримінально-процесуальної форми. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 37. С. 40–47.
26. Трофименко В. До питання щодо поняття та значення диференціації кримінально-процесуальної форми. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. № 18. С. 139–142.
27. Сливич І.І. Прискорені та спрощені провадження в кримінальному судочинстві України: визначення та доцільність застосуван-

- ня. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31 (3). С. 97–100.
28. Дрозд В.Г. Сучасна парадигма диференціації кримінальної процесуальної форми. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. С. 238–242.
29. Шило О. До питання щодо диференціації кримінально-процесуальної форми. *Право України*. 2010. № 9. С. 180–187.
30. Дуфенюк О. Актуалізація гуманістичних цінностей у ході кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 229–233.